

TÜRKİYE VE İNGİLTERE'DE ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ

The special education services of Türkiye and England

[doi](https://doi.org/10.54429/seyad.1202803) https://doi.org/10.54429/seyad.1202803

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, iThenticate yazılımı ile taranmış, araştırma yayın ve etiğine aykırılık edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Ekrem ERDOĞAN

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi,
Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri
İlişkileri Bölümü,
erdoğan@sakarya.edu.tr,
Orcid ID:0000-0002-3480-4758
Sakarya/ Türkiye

Kemal Gökmen GENÇ

Doktora Öğrencisi, Sakarya
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri
İlişkileri.
Öğr. Gör., Sakarya Uygulamalı
Bilimler Üniversitesi, Arifiye Meslek
Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve
Güvenlik Bölümü, İş Sağlığı ve
Güvenliği Programı,
kgokmengenc@subu.edu.tr
Orcid ID:0000-0001-9232-1677
Sakarya / Türkiye

Atıf / Citation

Erdoğan, Ekrem, Genç, Kemal Gökmen.. "Türkiye ve İngiltere'de Özel Eğitim Hizmetleri". Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi 10/2 (2022), 177 - 221.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using iThenticate, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright ©

Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar
Merkezi, Sakarya/TÜRKİYE

Center for Political, Economic and Social
Research, Sakarya/TURKEY

Makale Bilgisi

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi: 11.11.2022

Kabul Tarihi: 06.12.2022

Yayın Tarihi: 31.12.2022

Türkiye ve İngiltere’de Özel Eğitim Hizmetleri

Özet

Bu çalışmanın amacı; Türkiye ve İngiltere’de özel eğitim hizmetlerini incelemektir. Dünya nüfusunun yaklaşık %15’inin engelli bireylerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Engellilerin toplumsal yaşama tam katılmaları için en önemli araçlardan biri eğitimidir ve bu konuda çoğu yerde eğitim faaliyetleri planlanmaktadır. Ancak engellilerin özel gereksinimlerindeki farklılıklar nedeniyle özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu özel eğitim hizmetleri de ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine göre farklılaşmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye ve İngiltere’nin özel eğitim hizmetleri; uygulama ve istatistik yönünden değerlendirilmiştir. Türkiye için Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim (2020) ile Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (2021) verilerinden yararlanılmıştır. İngiltere için, DfE İstatistik Servisi (2021) verilerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ve İngiltere’de; 1700’lü yıllarda özel eğitim adına ilk kurumsal gelişmelerin olduğu, benzer özel eğitim temel ilkelerinin benimsendiği ve uygulama ile istatistik yönünden farklılıklar bulunduğu çalışma kapsamında tespit edilmiştir. Ayrıca özel eğitim hizmetleri bağlamındaki faaliyetlerden yararlanan çocukların, eğitim öğretim kademeleri açısından belirlenen kilit noktalarda okullarını bırakma oranının yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Engelli Bireyler, Özel Eğitim, Özel Gereksinimli Birey, Rehabilitasyon

Abstract

This study aims to examine special education services in Türkiye and England. It is estimated that approximately 15% of the world population consists of the disabled. Education is one of the essential tools for disabled people to participate fully in social life, and educational activities are planned in most places. However, special education services are needed due to the differences in their unique needs. These special education services differ according to the socio-economic development level of countries.

In this study, the special education services of Türkiye and England were evaluated in terms of practice and statistics. For Türkiye, data from National Education Statistics Formal Education (2020) and Disabled and Elderly Statistics Bulletin (2021) were used. As for England, data from DfE Statistics Service (2021) were used. As a result, in Türkiye and England, it was revealed that the first institutional developments for the sake of special education were in the 1700s, that similar basic principles of special education were adopted, and that there were differences in terms of practice and statistics. Additionally, it was realized that children who benefit from the activities in the context of special education services have a high school-dropout rate at the key points determined in terms of education and training levels.

Keywords: Disability, the Disabled, Special Education, Individual with Special Needs, Rehabilitation

Giriş

Dünyada bir milyardan fazla insanın bir tür engelliliğe sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu istatistik, dünya nüfusunun yaklaşık olarak % 15'ine tekabül etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Avrupa Birliği (AB)'ne üye devletlerde, her 100 kişiden 6 ila 10'unun engelliliği olduğunu ve tahminen 135 milyon insanın engelliliğinin bulunduğunu belirtmiştir. Nüfusun yaşlanması ile bulaşıcı olmayan hastalıklar ve yaralanmalara bağlı olarak artan kronik durumun yaygınlaşmasıyla bu sayının gelecekte artacağı yorumlanmaktadır (DSÖ, 2021: 1). Bu bakımdan engelli bireylerin gelişimi konusunda ülkelerin sosyal politikaları önem arz etmektedir. Dolayısıyla ülkeler, özel grupların hayata tam katılımını sağlayabilmek için küçük yaşlardan itibaren eğitim faaliyetlerini planlamakta ve kurumlarını uygulama yönlü koordine etmektedir. Bu süreçte de engelli bireylerin özel gereksinimleri farklılık arz etmekte ve özel eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.

Özel eğitim; özel gereksinimli bireylerin eğitim ihtiyaçları yönünden yetiştirilmiş görevliler, geliştirilmiş eğitim programları ile yöntemleri kapsamında sunulan ve bu bireylerin engel ve özelliklerine uygun olan eğitimidir. Ülkeler özel eğitim hizmetini sunarken, uygulamalar nezdinde farklılıklar olsa da yaşanan sorunların son yıllarda ortak olduğu görülmektedir. Günümüzde Kovid-19 ile birlikte ülkelerin karşılaştıkları sosyo-ekonomik problemleri, özel eğitim bütçelerini de olumsuz etkilemiş ve bu alanla ilgili finansman açıklarıyla karşılaşmıştır. Bu süreçte okulların tam kapanması ve özel eğitimin de aksaması nedeniyle aileler zorluklar yaşamıştır. Bu bağlamda özel gereksinimli çocukların sanal desteğe ve kaynaklara erişiminde sorunlar yaşanmış ve çocukların bireyselleştirilmiş öğrenme yolları tam olarak sağlanamamıştır. Okulların, yüz yüze eğitim faaliyetlerine başlamasıyla, özel gereksinimli çocukların normal dönemden farklı olarak diğerlerinden daha fazla ek desteğe ihtiyaç duyduğu tahmin edilmektedir. Pandemi sonrası dönemde sosyal, duyuşsal, zihinsel sağlık ve refahta düşüş, dil ya da hareketlilik gibi potansiyel becerilerin gerilemesi ve okullar arası geçiş için hazırlıkların yetersiz olması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca özel eğitim adına denetim faaliyetlerinin de önemi artmıştır (Long ve diğ., 2021: 8-9; EYHGM, 2021; MEB, 2020: 49; Skipp - Hopwood, 2020: 13; Sibietta - Cottell, 2020: 48-49).

Bu çalışmada Türkiye ve İngiltere'de özel eğitim hizmetleri uygulama ve istatistikî açıdan analiz edilmiştir. İlk olarak engelli, özel eğitim, rehabilitasyon gibi kavramlar tanımlanmıştır. İkinci olarak özel eğitimin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Daha sonra

Türkiye ve İngiltere’de özel eğitim uygulamaları incelenmiştir. Son olarak bu ülkeler özelinde özel eğitim hizmetleri istatistiki açıdan değerlendirilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Özel eğitim hizmetlerini değerlendirirken engelli, engellilik, özel, örgün, taşınmalı ve yaygın eğitim ve rehabilitasyon gibi kavramlar sıkça kullanılmıştır. Bu bakımdan bu kavramların açıklanması yerinde olacaktır. Engelli; diğer bireylerle eşit şartlar altında, topluma tam ve etkin olarak katılımlarının önünde engel olan uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel veya algısal bozukluğu bulunan kişilerdir (DSÖ, 2021: 1; EHK, 2005). Başka bir ifadeyle engelli; doğuştan ya da sonradan herhangi bir sebeple bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ya da sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, toplumsal hayata uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılama güçlükleri çeken bireylerdir (TDK, 2021: 1).

Engellilik; insan vücudunun çeşitli bölgelerinde sorunların oluşması ya da işleyiş kapasitesinde bir azalmanın olması durumudur. Bireyin, fiziksel, ruhsal ya da psikolojik yetilerinde çeşitli sapmaların görülmesi sebebiyle sosyal yaşama tam katılımın sağlanamamasıdır (Kock, 2004: 1375). Yaşamda eşit bir rol almak adına sınırlı imkânların olması neticesinde, uzun süreli ekonomik ve sosyal açıdan dezavantaja uğrama hali olarak da tanımlanabilmektedir (Bines - Lei, 2011: 420). DSÖ engellilik kavramını; bireyin sağlık durumuyla kişisel etmenler arasındaki karmaşık bir ilişkinin ve bireyin yaşadığı şartları temsil eden dış etmenlerin sonucu olan dezavantajlı hal olarak açıklamıştır (DSÖ, 2001: 1).

Engelli kişilerin topluma uyumunda eğitim önemli bir araçtır. Ancak bu eğitimin engelli bireylerin özelliklerine göre düzenlenmesi gereklidir. Bu da eğitimin bu bireylere göre özelleştirilmesini gerektirmektedir. Özel eğitim; bireysel ve gelişim özellikleriyle eğitim yeterlilikleri yönünden akranlarından anlamlı seviyede farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak adına geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim şeklinde tanımlanmaktadır (ÖEHY, 2018) Dickson - Voorhies (2020: 15) özel eğitimi; engelli bireyin diğerlerinden farklı olan ihtiyaçlarını karşılamak için öğretme ve öğrenme stratejilerinin özel tasarımı olarak ifade etmiştir.

Örgün eğitim; belirli bir yaş grubunda ve aynı seviyede bulunan bireylere, amaca göre hazırlanmış olan programlarla, okulda düzenli olarak yapılan eğitimi ifade etmektedir. Bu bağlamda örgün eğitimin kapsamı; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları şeklindedir (MEB, 2020: 1). Taşınabilir eğitim; özel eğitime ihtiyaç duyan engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz şekilde ulaşmalarının sağlanarak eğitimlerin sunulmasıdır (EYHGM, 2021: 34). Bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığının işbirliğini gerektirmektedir. Örgün eğitim haricindeki eğitim faaliyetlerini içeren yaygın eğitim, özel eğitim kapsamında değerlendirilmektedir. Özel eğitimden yararlanabilmek için; erişkinlerde engellilik sağlık kurulu raporu ile asgari %20 engelli olmak, 18 yaş altı olanlarda, Çocuklar için Özel Gereksinim Raporu ile tespit yapılması ve özel eğitim değerlendirme kurullarınca değerlendirme ve tanılarının yapılması gereklidir. Bu kişiler Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamındaki özel eğitim okulları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen destek eğitiminden yararlanabilir (ÖBHK, 2011). Bu eğitimin temel amacı rehabilitasyondur.

Rehabilitasyon; herhangi bir sebeple ortaya çıkan engelin etkilerini mümkün olan en az seviyeye indirmeyi ve engelli bireyin yaşamını bağımsız bir şekilde sürdürebilmesini sağlamayı hedefleyen fiziksel, sosyal, zihinsel ve mesleki beceriler geliştirmeye yönelik hizmetler olarak tanımlanmaktadır (EHK, 2005). Latince habil (yapabilir hale gelmek) kelimesine dayanan rehabilitasyon kavramı; bireyin çeşitli nedenlerle kaybettiği sağlıklı yaşantısını yeniden geri kazanmak anlamında kullanılmaktadır. Başka bir tanıma göre rehabilitasyon; bireyin zayıflayan işlevlerinin ya da yetilerinin yeniden tesis edilmesi, iyileştirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Ayaz, 2020: 22).

2. Özel Eğitimin Tarihsel Süreci ve Mevcut Görünümü

Özel eğitim konusunda dünyada yapılan ilk çalışmaların, Fransa'da 1755'te işitme engelliler okulu ile başladığı ileri sürülmektedir. Patolojik olanı normal olandan ayıran sınıflandırma anlayışının sorgulanmaya başlanması da 18. Yüzyılda Fransız Denis Diderot (1713-1784) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda "Görenlerin Kullanması İçin Körler Üzerine Mektup" (1749) ve "Duyanlar ve Konuşanların Kullanması İçin Sağırılar Üzerine Mektup" (1751) adlı çalışmaları örnek gösterilebilir (Rossa, 2017: 212).

1760'ta, Charles-Michel de l'Épée, işitme engelliler okulu kurmuştur. Bu bağlamda dünyanın ilk işaret alfabesini geliştirme çalışmalarını yapmış ve işitme engelli bireylere sistematik bir öğretim yöntemi sunmuştur. Fransız İşaret Dili adını verdiği alfabesi, daha sonraki yıllarda Amerikan İşaret Dili'ne uyarlanmıştır. Benzer şekilde bu dönemde Almanya, Birleşik Krallık ve ABD'de işitme engelliler okulu ve 1784'te Fransa'da bulunan Paris'te görme engelliler için okul açılmıştır (Aicardi, 2009: 176-177).

Paris Salpêtrière hastanesinin müdürü Philippe Pinel (1745-1826) tarafından 1798'de, ormanda bulunan bir çocuğun bulunduğu ortamdaki canlılar gibi davrandığı ve zihinsel engelli bireylerle aynı klinik belirtileri gösterdiği tespit edilmiştir. Pinel, bu klinik belirtilerin eğitim faaliyetleriyle düzelemeyeceği düşüncesine sahiptir. Ancak Pinel'in öğrencisi Jean Marc Gaspard Itard (1775-1838) aynı düşüncede değildir. Itard 1800'de, ormanda bulunan kişiye Victor adını vermiştir. Itard, Victor'un içinde bulunduğu sosyal terk edilme ve tecrit nedeniyle hem bilişsel hem de duygusal seviyede ciddi zihinsel engele sahip olduğuna inanmıştır. Bu çerçevede eğitim metotlarının faydalı olacağını düşünmüş ve zihinsel engelli bireylerle ilgili ilk çalışmalara öncü olmuştur (Rossa, 2017: 212).

1817'de Thomas Hopkins Gallaudet önderliğinde Amerikan işitme engelliler okulu açılmış ve işitme engelliler için parmak alfabesi geliştirilmiştir. Louis Braille, 1827 yılında görme engelliler için kabartılmış altı nokta esasına dayalı olan bir alfabe geliştirmiştir. 1829'da ABD'de görme engelliler okulu ve 1860'da ise zihinsel engelliler okulu açılmıştır (Valentine, 1993: 5).

Daha sonra eleştirilse de 1899'da Alexander Graham Bell tarafından genel okulların içinde özel sınıflar oluşturulmuştur. Alfred Binet ise engelli bireyler için zihinsel yeterliliği ölçen bir zekâ testi çalışması yapmış ve Binet-Simon ölçeği 1905'te yayımlanmıştır (Michell, 2012: 1-2).

İtalyan bir doktor olan Maria Montessori tarafından zihinsel engelli çocukların öğrenimi için beş duyuya hitap eden ve aşamalı olarak gelişim düşünülerek yapılandırılmış eğitim materyalleri geliştirilmiştir. Tıp eğitimini 1896'da bitirdikten sonra zihinsel engelli çocuklarla ilgilenmiş ve özel gereksinimli bu çocukları sınavlara hazırlayarak başarılı sonuçlar elde etmiştir. Montessori zihinsel engelli çocuklar adına geliştirdiği yöntemini, 1907'de Roma'da sosyoekonomik dezavantaja sahip olan 4-7 yaş aralığındaki çocukların

eğitimi için uygulamış ve Çocuk Evi adıyla bir kurum oluşturmuştur. Montessori yöntemini 1909'da dünyaya duyuracak “Bebek Eğitimi ve Çocuk Evinde Uygulanan Bilimsel Pedagoji Yöntemi” (The Method of Scientific Pedagogy as Applied to Infant Education and the Children House) adlı ilk kitabını yayımlayarak ilgililerin dikkatini çekmiş ve birçok yerde Montessori yöntemi uygulanmaya başlamıştır (Montessori, 2004: 272).

1900'lü yıllar engelli bireyler için engel türüne göre özel okulların sayısının arttığı ve Stanford Binett testi ile özel eğitim gerektiren bireylerin tespitinin de yaygınlaştığı dönem olmuştur. 1919'da ILO kurulmuş ve engelli bireylerin temel haklarının güvence altına alınması sürecini başlatmıştır. 1920'li yıllarda ise eğitilebilir ve öğretilebilir gibi farklı gruplandırmalarla özel eğitim sınıflarında derslerin verilmesine başlanmıştır. Birleşmiş Milletler 1945, UNESCO 1946, UNICEF 1946 ve DSÖ 1946 yıllarında kurulmasıyla oluşan uluslararası oluşumlar ile birlikte engelli bireylerin hakları konusunda gelişmeler sağlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile birlikte temel hakların ilanı 1948'de gerçekleşmiştir (Roid - Pomplun, 2012: 250-251).

1950'li yıllarda İskandinavya ülkelerinde ortaya çıkan normalizasyon kavramının on yıl sonra ABD'de benimsenmeye başlanmasıyla birlikte sosyal haklar adına politikalar hızlanmıştır. Daha sonraki yıllarda özel eğitimden her engelli bireyin yararlanamaması, ırksal ayrımcılıklar, eğitim maliyetleri vb. problemler bu konuda yasal düzenlemelerin gerekliliğini ortaya koymuştur. 1960'lı yıllardan sonra özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri bir araya getirerek eğitime görüşü ağırlık kazanmıştır (Sucuoğlu - Kargın, 2011: 26-28).

20.yüzyılın sonlarına doğru özel eğitimin, eğitim bakanlıklarına devredilmesi süreci yaşanmış ve özel eğitim öğretmenleri görev almaya başlamıştır. 1970'lerden itibaren tıbbi model anlayışından sosyal model anlayışına geçiş hızlanmıştır. Bu süreçten sonra engelli hakları adına 1971'de Zihinsel Geriliği Olan Kişilerin Hakları Beyannamesi ve 1975'te Engelli Hakları Beyannamesi kabul edilerek yasal haklar güvence altına alınmaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda da uluslararası kuruluşların çalışmalarıyla gerçekleşen sözleşmelere taraf olan ülkelerin politikaları ve uygulanan stratejik planları engelli bireylerin haklarının güvencesini sağlamıştır (Erdoğan - Genç, 2019: 409).

İngiltere'deki özel eğitim, tarihsel gelişim açısından değerlendirildiğinde; bu alandaki ilk çalışmaların, 1783'te Londra'da duyma engelliler okulu ile başladığı söylenebilir. Aynı

okul, İskoçya'da 1760'ların başlarında faaliyetine başlamış ve 1792'de Yoksulların Sağır ve Dilsiz Çocuklarının Desteklenmesi ve Eğitimine Yönelik Sığınma Merkezi haline dönüşmüştür. 1791'de, Liverpool'da Henry Dannett tarafından görme engelliler için ilkokul kurulmuştur. Bu okulda görme engelli bireyler için müzik ve el sanatları eğitimi verilmiştir. Daha sonraki süreçte, mesleki eğitim sağlamak adına 1793'te Bristol'de, 1800'de Londra'da ve 1805 yılında Norwich'te görme engelli bireyler için okullar açılmıştır. 1835'te kurulan Yorkshire Görme Engelliler Okulu ile mesleki eğitimin yanında okuma, yazma ve matematik gibi farklı dersler de verilmiştir (Warnock, 1978: 8-9). 1838'de Londra Görme Engellilere Okumayı Öğretme Derneği tarafından kurulan okul ile genel eğitim, mesleki eğitimin temeli olarak görülmeye başlanmıştır. Manchester'da da 1838'de görme engelliler okulu, eğitim hedeflerinin planlanmasıyla gelişimin kaydedildiği bir kurum olarak adını duyurmuştur. Yine aynı yılda 1847'de kurulan Birmingham'daki Genel Görme Engelliler Kurumu, endüstriyel eğitimi, gündelik konuları da içeren bir müfredatla birleştirerek eğitime erken konsantrasyonu gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. 1847'de bir diğer gelişme de Highgate'te zihinsel engelliler için okul kurulması şeklindedir. 1851'de ise Londra Marylebone'da fiziksel engelli kız okulu ve 1865'te Kensington'da fiziksel engelli erkek okulu kurulmuştur. Görme engelliler için günümüz anlayışıyla okul olarak faaliyet gösteren kuruluş ise 1866'da Worcester'da kurulmuştur (House of Commons Education and Skills Committee, 2006: 11-13).

1944'teki Eğitim Yasası çerçevesinde ve daha önceki gelişmeler nazarında da tıbbi model eksenindeki anlayış ve terimlerle engelli bireyler sınıflandırılmış ve “eğitilemez”, “uyumsuz” ya da “eğitim açısından normalin altında” gibi kategorilere ayrılarak ayrı okullarda özel eğitim hizmeti verilmiştir. 1978'deki Warnock Raporu¹ ve ardından 1981'deki Eğitim Yasası, özel eğitim anlayışını ve kavramsallaştırılmasını değiştirmiştir. Bu gelişmeler akabinde, tüm engelli bireylerin yetenekleri veya engel türleri ne olursa olsun bütünleştirici bir yaklaşım sergilenmiştir (Gillard, 2021: 1).

¹ 1978'deki Warnock Raporu kapsamında; tüm çocukların eğitim alma hakkına sahip olduğu, özel eğitim ihtiyaçlarının tüm çocuklar için ortak olduğu, bütün öğretmenlerin özel eğitim ihtiyacı olan çocukları tanımak, tanımlamak ve onlarla çalışmak adına gerekli şartlara sahip olmasının gerekliliği, engelli bireylere ve özel eğitime ait kavramların gerçek anlamlarının bilinmesi gerektiği, akademik eğitimde özel eğitim bölümlerinin olması gerektiği, erken dönemde eğitime başlamanın önemi, yaş kategorilerine ve bireylerin özelliklerine göre çeşitlilik anlayışıyla eğitimin verilmesi vb. konular bulunmaktadır (Warnock, 1978: 1-3).

İngiltere’de 1988’deki Eğitim Yasası ile akademik başarı ve ulusal müfredat ekseninde okulların rekabet ettiği bir lig tablosu sistemi kurulmuştur. 1994’te yürürlüğe giren Özel Eğitim Uygulama Kılavuzu ile bütün özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara yönelik eğitsel düzenlemelerin şartları belirlenmiştir. Bu çerçevede tek tip değerlendirme ve eğitim yaklaşımının, bütün özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için uygun olamayacağı görüşü hakim olmuştur. Benimsenen yaklaşımdaki ilk üç aşama; informal değerlendirme ve kaynaştırma; 4. ve 5. aşamalar ise formal değerlendirme ve ihtiyacın tespiti dahilinde farklı ortamlarda özel eğitimi içermiştir (Eripek, 1998: 9). Daha sonra İşçi Hükümeti 1997’de, 1994 Özel İhtiyaçlar Eğitimine İlişkin Birleşmiş Milletler bildirisine yönelik kitap çıkarmıştır. Bu bağlamda okulların kapasitesinin genişletilmesiyle kapsayıcı eğitime yönelik uluslararası uyuma dikkat çekilmiştir (Scott - McNeish, 2013: 7).

2001’deki Özel Eğitim İhtiyaçları ve Engellilik Kanunu (SENDA), 2002 Eğitim Kanunu ve 2004 Özel Eğitim Hizmetleri Stratejisi (Başarının Önündeki Engelleri Kaldırma) çerçevesinde özel eğitim hizmetleri iyileştirmeleri yapılmıştır. Kaynaştırma uygulamalarıyla ilgili düzenlemeler, bu değişikliklerde önemli yer edinmiştir. Böylece en az kısıtlanmış çevre, bireyselleştirilmiş eğitim programı, teşhis, değerlendirme, okula yerleştirmenin kuralları, aile ile öğrencinin hakları ve çocukların kaynaştırılmış ortamlarda eğitimi gibi konular yeniden değerlendirilmiştir (Saygı, 2007: 59).

2004’te İngiltere hükümeti, başarının önündeki engelleri kaldırmak ana fikriyle özel eğitim oranlarının zamanla düşmesi adına fikrini beyan etmiştir. Eğitim, Çocuk Hizmetleri ve Becerilerinde Standartlar Ofisi (Ofsted)’nin 2010 raporuna göre; özel eğitimden yararlanmak için yapılan bildirimlerin yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca sunulan önerilerde; özel gereksinimli bireyleri değerlendirme kalitesinin iyileştirilmesi ve devlet ek desteğinin etkili kullanılmasının sağlanması, öğretimin ve çevre desteğinin geliştirilmesi, uzman tedariki ve hizmetleri için strateji geliştirilmesi, sistemin ebeveynler, okullar ve diğer sağlayıcılar için daha net olması adına mevzuatın basitleştirilmesi, okulların sadece daha iyi eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler için gereklilik ekseninde ilerleyerek çocuklar ve gençler için sonuçlara odaklanılmasını sağlamak gibi konulardan bahsedilmiştir (Ofsted, 2010: 17-18).

2014’te gelindiğinde, İngiltere’deki özel eğitim sisteminde değişiklikler yapılmıştır. Eğitim, sağlık ve bakım planları (EHC) ile özel eğitim bireysel başvuruları tek kategoride

ele alınmıştır. Özel eğitim sistemindeki diğer grup ise özel eğitim ihtiyaçları desteği uygulama kapsamından yararlananlar şeklinde belirlenmiştir. Diğer yıllarda da bu sistem üzerinden gerçekleşen özel eğitim hizmetleriyle ilgili veri paylaşımları yapılmıştır (DfE, 2014: 4).

Türkiye’deki özel eğitim, tarihsel açıdan değerlendirildiğinde; ilk kapsamlı gelişmelerin, Osmanlı döneminde yer alan Enderun Mektebi olarak bilinen üstün zekâya sahip ve yetenekli olan kişilerin özel eğitimi ile gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda engel gruplarına göre değişiklik gösterse de özel eğitimin yaygınlaşmaya başlaması 1700’lerden itibaren (Orhan - Genç, 2015: 121). 1889’da İstanbul Ticaret Mektebi Okulu açılarak örgün eğitim kapsamında işitme ve görme engelli bireylere eğitim vermeye başlanmıştır. Bu okul 1912’ye kadar eğitim vermiştir (Akçamete - Kaner, 1999: 397; Kargın, 2003: 1). 1913’e gelindiğinde Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu çerçevesinde özel eğitimin geliştirilmesi adına planlama kararı alınmıştır. 1921’de Özel İzmir Sağır ve Körler Okulu ile birlikte yaşanan özel eğitim gelişimi, 1924’te Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na devredilmesi ile birlikte 1950’ye kadar devam etmiştir. Akabinde 1950’de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesine geçerek Özel Eğitim Hizmetleri Başkanlığı kurulması, özel eğitimin boyutunu sosyal model ekseninde geliştirmiştir (Doğan, 2019: 447).

1952’de Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde Özel Eğitim Şubesi kurulmuştur. 1955’te, Ankara ilindeki Demirlibahçe İlkokulu’nda Psikolojik Servis Merkezi oluşturularak ilk Rehberlik ve Araştırma Merkezi açılmıştır. 1957’ye gelindiğinde ise 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun yürürlüğe girerek özel eğitimden yararlanan bireylerin hakları Milli Eğitim Bakanlığı’nca korunmaya başlanmıştır (Akçamete - Kaner, 1999: 396; Özsoy, 1990: 126). 1961 Anayasası ile özel gereksinimli bireylere yönelik özel eğitim hizmeti güvence altına alınmıştır. 1968-1972 dönemi kapsayan ikinci beş yıllık kalkınma planı içeriğinde ilk kez öğrenme güçlüğü çeken bireylerin özel eğitiminden bahsedilmiştir (Doğan, 2019: 447). 1973’te kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde, genel eğitimin kapsamında, özel eğitim yer almıştır. 1980’de özel eğitim hizmetleri, genel müdürlük yapısı altında teşkilatlandırılmıştır (Kargın, 2003: 1).

1983'te gelişmiş ülkelerdeki özel eğitim modelleri araştırılmış ve bu çerçevede 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu yürürlüğe girmesiyle özel eğitimle ilgili kapsamlı bir kanun ve yönetmelikleri çıkarılmıştır. Bu kapsamda kaynaştırma programları oluşturularak uygulanması sağlanmıştır. Beşinci beş yıllık kalkınma planları (1985-1989) içeriğinde de çeşitli engel gruplarından bahsedilerek özel eğitim imkânlarının detaylandırıldığı görülmüştür. 1986'da 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ve 1987'de 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu oluşturularak özel eğitimin kapsamı genişlemiştir. 1992'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki daire başkanlığı, 3797 sayılı Kanun çerçevesinde Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür (Altundemir, 2012: 102; Doğan, 2019: 447).

1993 Millî Eğitim Bakanlığı'nca özel eğitim yılı ilan edilmiştir. Bu süreçten sonra özel eğitime dair önem daha da artmış ve 1997'de 573 sayılı Kararname ile özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin genel ve mesleki eğitim görme hakkını kullanabilmeleri adına çalışmalar hızlanmıştır. 2000'de Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2005'te 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ve 2005'te Özel Eğitim Kursları Yönetmeliği şeklindeki mevzuat gelişmeleri özel eğitim adına önemlidir. Bir diğer önemli gelişme ise 2007'deki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesidir. 2013 yılında engelli ibaresi ve türevleri mevzuattaki "sakat", "özürlü" ve "çürük" gibi kavramların yerini almıştır. 2017'de Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği ve 2018'de Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Akçamete - Kaner, 1999: 396-397; Orhan - Genç, 2015: 125-127). 2020'de Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği yürürlüğe girerek özel eğitimin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yönüne ilişkin görev ve işleyişiyle alakalı usul ve esaslar düzenlenmiştir (RPDHY, 2020: 1).

Özel eğitimdeki 2019-2020 dönemindeki mevcut durum değerlendirildiğinde; Türkiye'de örgün eğitimde; okul sayısının 1.417, öğretmen sayısının ise 15.321 olduğu görülmüştür. Bu dönemde, özel eğitim okullarında 55.588, özel eğitim sınıflarında 51.886 ve kaynaştırma eğitiminde 318.300 olmak üzere toplamda 425.774 öğrenci yer almıştır. Taşınabilir eğitimden yararlanan öğrenci sayısı 113.660'a ulaşmıştır. Yaygın eğitim kapsamında; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki öğrenci sayısı 438.570, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki öğretmen sayısı 26.608 ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri sayısı ise 2.666 olarak gerçekleşmiştir (EYHGM, 2021: 32-33).

İngiltere’de özel eğitim alan kişilerin sayısı 1,37 milyona ulaşmıştır. Eğitim, Sağlık ve Bakım Planları (EHC) ile özel eğitim bireysel başvurular kapsamında bulunan öğrencilerin sayıları 325.618’dir. Özel eğitim ihtiyaçları desteği kapsamında olan öğrencilerin sayıları, 1.083.083’tür (İngiltere DfE İstatistik Servisi, 2021: 1).

3. Özel Eğitim Uygulamaları

Bu bölümde, Türkiye ve İngiltere’deki özel eğitim uygulamaları değerlendirilmiştir.

3.1. Türkiye’deki Özel Eğitim Uygulamaları

Türkiye’deki özel eğitimin temelinde; bireysel farklılıklar, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak eğitim hizmetinin sunulduğu görülmüştür. Ayrıca özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri çerçevesinde erken dönemde özel eğitimden yararlandırılması yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım; özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden olabildiğince ayırmadan, toplumla etkileşim içinde ve uyum sağlama sürecini içerecek biçimde yürütülmesini; özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel performansları kapsamında amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılmasıyla kaynaştırma esaslı birlikte eğitim görmelerine öncelik verilmesini; bireyselleştirilmiş eğitim programının (BEP) geliştirilerek özel eğitim ihtiyacı olan bireylere uygulanmasını ve kurumlar ile ailelerin işbirliği halinde özel eğitim sürecine aktif katılımının sağlanmasını içermektedir (ÖEHY, 2018).

Özel eğitim uygulamaları kapsamında bireylerin eğitsel değerlendirmesi ve tanınması ile alakalı iş ve işlemler, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri’nde (RAM) oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu süreçte ilk başvuru; okul yönetimi, veli veya zihinsel engeli olmayan 18 yaşından büyük birey tarafından yapılırken, resmi kurumlarda bakım ve barınma hizmetinden faydalanan bireyler adına da kurumun resmi yazıyla görevlendireceği personel tarafından yapılmaktadır. Eğitsel değerlendirme ve tanılama akabinde özel eğitim ihtiyacı olduğu belirlenen bireyler, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu düzenlenmesiyle uygun eğitim ortamına ve özel eğitim hizmetine yönlendirilmektedir. Bu bağlamda en fazla bir yıllık eğitim planı hazırlanmaktadır ve ihtiyaç dahilinde bu planlar yenilenebilmektedir. Bu süreçteki işlemler ise MEBBİS-RAM Modülü (Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri Rehberlik ve Araştırma Merkezi Modülü) kullanılarak gerçekleştirilmektedir (ÖEHY, 2018).

Özel eğitim hizmetleri; 0-36 aylık dönemde, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için ailelerin bilgilendirilmesi ve desteklenmesiyle erken çocukluk dönemi hizmetleri şeklinde yürütülmektedir. 36 ayını tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar adına da okul öncesi eğitim verilmektedir. Her tür kademedeki özel eğitim hizmetlerinin, kaynaştırma/ bütünleştirme vasıtasıyla sürdürülmesi temel amaçken, ihtiyaç dahilinde özel eğitim kurumları ya da özel eğitim sınıfları açılabilir. Resmi özel eğitim okullarında öğrenim gören özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin örgün eğitimi dışında gereksinim halinde tamamlayıcı eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca mesleki, teknik, sosyal ya da kültürel alanlarla ilgili özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yaygın eğitim de verilebilmektedir. Örgün eğitimden doğrudan yararlanamayacak durumda olan bireylere ise uzaktan eğitim yoluyla dersleri takip edebilmesi adına gerekli hizmetler verilmektedir. Özel yetenekli bireylere ise her tür ve kademede kayıtlı oldukları okulların destek eğitim odalarında ve Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) bünyelerinde destek eğitim hizmeti verilmektedir (ÖEHY, 2018).

Özel eğitim hizmetleri kapsamındaki erken çocukluk dönemi eğitimi; 0-36 aylık özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar adına, il ya da ilçe özel eğitim hizmetleri kurul kararıyla özel eğitim okulları, okul öncesi eğitim kurumları, ana sınıfı olan eğitim kurumları ile çocuk ve ailenin ihtiyaçları çerçevesinde evlerde de yürütülmektedir. Bu bağlamda; velinin yazılı şekilde yaptığı talep üzerine Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu değerlendirilerek il veya ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunca planlamalar yapılmaktadır. BEP hazırlanarak aile vasıtasıyla kurumda veya evde özel eğitim yürütülmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocuk için haftada 2 gün, 40'ar dakikalık iki eğitim saatinde, okulun ders saatleri içinde ya da dışında herhangi bir gün planlanabilmektedir (ÖEHY, 2018).

Zorunlu öğrenim çağında olmasına rağmen birden fazla yetersizliği sebebiyle ilköğretim ya da ortaöğretim programlarına devam edemeyecek haldeki öğrenciler için öncelikli olarak özel eğitim okullarında; özel eğitim okulu bulunmayan yerleşim yerlerinde ise diğer okullar bünyesinde valiliğin oluruyla sınıf açılmaktadır. Bu sınıflarda BEP'e göre başarının değerlendirilmesi yapılarak 4 öğrenciden oluşan sınıflarda birleştirilmiş sınıf uygulaması ile eğitim yapılmaktadır (ÖEHY, 2018). Ayrıca zorunlu öğrenim çağında olup en az 12 hafta süreyle örgün eğitim kurumlarından yararlanamayacağı ve sağlığa risk oluşturacağı en az birisi ilgili daldan olmak üzere üç uzman tabipçe düzenlenen Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu'nda belirtilen öğrencilere velinin yazılı talebiyle

evde eğitim hizmeti verilmektedir. Bu eğitimin içeriğinin sunulması da, ilköğretim kademesinde ya da özel eğitim programı uygulanan ortaöğretim kademesinde bir okula kayıtlı olanlar adına haftada 10 ders saatinden, diğer ortaöğretim kademesinde bir okula kayıtlı olanlar adına ise haftada 16 ders saatinden az olmayacak biçimde gerçekleştirilmektedir (ÖEHY, 2018).

Özel eğitim hizmetlerindeki bir diğer durum da; zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi sebebiyle sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören öğrencilerin eğitimleridir. Bu bağlamda Sağlık Bakanlığı'nın uygun görüşü ve valiliğin oluruyla hastane sınıfları açılmaktadır. Bu kapsamda, ilköğretim ya da özel eğitim programı uygulanan ortaöğretim kademesinde öğrenciler adına haftada 10 ders saatinden; diğer ortaöğretim kademesinde olanlar adına ise haftada 16 ders saatinden az olmayacak şekilde birleştirilmiş sınıf uygulaması ile sınıfa gelemeyecek bireyler için de odalarında eğitim yapılmaktadır (ÖEHY, 2018).

Özel eğitim programlarının uygulandığı özel eğitim okullarıyla bu programların uygulandığı sınıflarda, grup eğitimine uyum sağlayamayan öğrencilerin grup eğitimine hazırlanması hedefiyle, haftalık toplam ders saatinin %40'ını aşmayacak biçimde BEP geliştirme birimince bire bir eğitim uygulaması yapılmaktadır (ÖEHY, 2018). Bir diğer özel eğitim uygulaması da, resmi özel eğitim okullarında örgün eğitim saatleri dışında hafta içi ya da hafta sonu öğrencilerle yürütülen tamamlayıcı eğitim faaliyetlerinin velinin yazılı talebi ve BEP geliştirme biriminin kararı doğrultusunda okul yönetimince yürütülmesidir. Bu kapsamdaki eğitim faaliyeti, bire bir veya aynı tür yetersizliğe sahip en fazla 3 öğrenciyle haftalık 40'ar dakikalık 2 ders saati biçiminde uygulanmaktadır. Ayrıca özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin ailelerinin eğitimine önem verilmektedir ve bu eğitimin içeriği rehberlik ve eğitim hizmetleri şeklindedir (ÖEHY, 2018).

Özel eğitim uygulamalarına dair fikir vermesi adına MEB 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu kapsamında açıklanan özel eğitim uygulamaları faaliyet özeti ve özel eğitim performans göstergesi sonuçları, bölümün devamında ele alınmıştır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde; Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2019-2023 Stratejik Planı kapsamında özel eğitim adına belirlenen; özel eğitim ve rehberlik hizmetlerinin etkinliğinin artırılmasıyla bireylerin bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimlerinin desteklenmesi amacının 3 temel hedefi bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamdaki hedefler; öğrencilerin

mizaç, ilgi ve yeteneklerine uygun olan eğitimi alabilmelerine olanak veren işlevsel bir psikolojik danışmanlık ve rehberlik yapılanmasının kurulması, özel eğitime ihtiyaç duyan bireyleri akranlarından soyutlamayan ve birlikte yaşama kültürünü güçlendiren eğitimde adalet temelli yaklaşım modelinin geliştirilmesi ve özel yetenekli öğrencilerin, akranlarından ayrıştırmadan doğalarına uygun olan bir eğitim yöntemiyle desteklenmesi şeklinde sınıflandırılmıştır (MEB, 2020: 37).

11. Kalkınma Planı (2019-2023) incelendiğinde; özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeleri adına beşerî ve fiziki imkânların güçlendirilmesinin amaçlandığı görülmüştür. Bu bağlamdaki hedefler; özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin tespiti adına il bazlı taramaların gerçekleştirilmesi ve ihtiyaç haritalarının oluşturulması; özel eğitim hizmetinin yaygınlaşması için mobil platformların kurulması; öğrenme ortamlarının fiziki altyapısı, öğretim programı ve materyal zenginliği, öz bakım becerileri, bütünleştirme uygulamaları ve rehberlik hizmetleri standartlarının yükseltilmesi; özel yetenekli çocuklar için Eğitim, Bilim ve Değerlendirme Kurulu'nun oluşturulması; üniversitelerle işbirliği yapılarak zekâ ve yetenek testlerinin niteliğinin geliştirilmesi ile zekâ ve yetenek tanılama ve izleme merkezlerinin oluşturulması şeklinde belirlenmiştir (MEB, 2020: 40).

2020'de Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne 1,8 milyar ödenek ayrılmasına rağmen 2,5 milyarın biraz üzerinde harcama yapılmıştır. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğünde 4 milyar 270 milyon liralık ayrılan ödeneğin 4 milyar 256 milyonu kullanılmıştır (MEB, 2020: 49). Tablo 1'de MEB (2020) verileri çerçevesinde, özel eğitim performans göstere sonuçları yer almaktadır.

Tablo 1: 2020 Yılı Özel Eğitim Performans Göstere Sonuçları

Alt Program Hedefi	Performans Göstergesi ve Açıklama	Hedeflenen	Yılsonu	Gerçekleşme
		Göstere Düzeyi	Gerçekleşme Düzeyi	Gerçekleşme Oranı
	1- Özel eğitimde eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması			
	1- Özel eğitimde pansiyon hizmetinden memnuniyet oranı	90	-	
	2- Özel eğitimde pansiyonların doluluk oranı	40	30	75
	2- Özel eğitime ihtiyacı olan ve özel yetenekli öğrencilere yönelik hizmetlerin kalitesinin artırılması, tanılama ve değerlendirme araçlarının daha ileri seviyelere taşınması ve engelli bireylerin eğitiminin desteklenmesi			

1.BİLSEM öğrencilerinin programlara devam oranı	96	95,5	99,47
2.BİLSEM grup tarama uygulaması yapılan öğrenci oranı	25	13	52
3.Destek eğitim odalarından yararlanan öğrenci sayısı (sayı)	46.000	49.048	106,62
4.İlköğretimi tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden ortaöğretime devam edenlerin oranı	90	85	94,44
5.Kaynaştırma veya bütünleştirme uygulamaları yoluyla eğitim alan öğrencilerin örgün eğitimdeki toplam özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere oranı	65	51	78,46
6.Özel eğitimde tanı konulan ve yönlendirilen öğrencilerden eğitimlerini tamamlayanların oranı	82	80	97,56
7.RAM’de yapılan inceleme sayısı	390.000	270.334	69,31
8.RAM’de yapılan tanılama sayısı	500.000	341.093	68,21

Kaynakça: MEB (2020: 56-57).

2020 özel eğitim performans göstergesi sonuçlarına bakıldığında; eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması alt programının iki temel performans göstergesi vardır. Bunlardan ilki, pansiyon hizmetinden memnuniyet oranında, hedeflenen göstergesi düzeyi %90 olarak belirlenirken yılsonu gerçekleşme düzeyi ölçülmemiştir. Anket uygulamasının salgın sebebiyle yapılamaması sonucu yılsonu gerçekleşme düzeyi ve oranıyla ilgili veri elde edilememiştir. Diğer pansiyonların doluluk oranı yılsonu gerçekleşme oranı %75 olmuştur.

Diğer alt program hedefi; özel eğitime ihtiyacı olan ve özel yetenekli öğrencilere yönelik hizmetlerin kalitesinin artırılması, tanılama ve değerlendirme araçlarının daha ileri seviyelere taşınması ve engelli bireylerin eğitiminin desteklenmesidir. Bunun da sekiz performans göstergesi vardır. Bu göstergelerden ilki BİLSEM öğrencilerinin devam oranıdır. BİLSEM öğrencileri %99,47 oranında derslere devam etmektedir. İkinci göstergesi BİLSEM’de grup tarama uygulaması yapılan öğrencilerin oranıdır. Grup taraması için toplam öğrencilerin $\frac{1}{4}$ ’ü hedeflenmesine rağmen bununda %52’si gerçekleşmiştir. Bu durum salgın nedeniyle yeterli öğrenciye ulaşılamamasından kaynaklanıyor olabilir. Üçüncü göstergesi olan destek eğitim odalarından yararlanan öğrenci sayısı hedeflenenin üzerinde gerçekleşmiştir. Dördüncü göstergesi ilköğretimi tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden ortaöğretime devam edenlerin oranı hedefe oldukça yaklaşarak %94,44 olmuştur. Beşinci göstergesi kaynaştırma veya bütünleştirme uygulamaları yoluyla eğitim alan öğrencilerin örgün eğitimdeki toplam özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere oranında hedefe %78,46 oranında ulaşılmıştır. Altıncı göstergesi özel eğitimde tanı konulan ve yönlendirilen öğrencilerden eğitimlerini tamamlama oranı %97,56 olarak hedeflenen seviyeye oldukça yaklaşmıştır. Yedinci

gösterge Rehberlik Araştırma Merkezlerinde(RAM) yapılan inceleme sayısı ve sekizinci göstergedeki bu merkezlerde yapılan tanılama sayısı sırayla %69,31 ve %68,21 oranında gerçekleştirilmiştir. 7 ve 8 numaralı programlar açısından yaşanan bu durumun sebebi olarak salgın sebebiyle alınan önlemler gösterilebilir.

MEB 2020’de özel eğitimde eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması hedefiyle çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Özel eğitim okullarında aylık ortalama 450 öğrenciye yaklaşık olarak 1.63 milyar TL özel eğitim bursu verilmiştir. Özel eğitim pansiyon hizmetleri kapsamında, yatılı eğitimine devam eden 1005 öğrencinin barınma hizmetleri için 5,75 milyar TL, harçlık olarak da 419 bin TL ödeme yapılmıştır. Özel eğitimde destekleme ve yetiştirme kursları kapsamında belirlenen program, okullarda il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerince koordine edilmiştir. Özel eğitimde parasız yatılı eğitimini sürdüren 895 öğrenciye yaklaşık 304 bin TL tutarında giyecek ve kırtasiye yardımı yapılmıştır (MEB, 2020: 77-78).

Diğer taraftan özel eğitime ihtiyacı olan ve özel yetenekli öğrencilere yönelik hizmetlerin kalitesinin artırılması, tanılama ve değerlendirme araçlarının daha ileri seviyelere taşınması ve engelli bireylerin eğitiminin desteklenmesi için özel eğitim ve rehberlik hizmetleri kapsamında çok sayıda faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere yönelik; Biyometrik Kimlik Doğrulama Sisteminin hayata geçirilmesi, erken çocukluk dönemi (0-36 aylık) eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ve bu kapsamda yerel yönetim hizmetlerinin kalitesinin artırılması, uzaktan eğitim sürecinde kullanılmak üzere yardımcı ders kitaplarının verilmesi ve Özelim Eğitimdeyim ve EKPSS Mobil Uygulamalarının geliştirilmesi, bu öğrencilerin eğitime erişim imkânlarının artırılması için özel eğitim anaokulu ve meslek okullarının açılması, bu bireylerin tespiti için Sağlık Bakanlığı, SGK ve yerel yönetimlerle tarama için işbirliği yapılması sağlanmıştır. Erken dönemde bu çocuklara müdahale araçları geliştirilmiştir. Kaynaştırma / bütünleştirme vasıtasıyla eğitimlerine devam eden öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda destek eğitim odası, özel eğitim uygulama okullarında uygulama evi ve özel eğitim meslek okullarında meslek edinme atölyeleri yapılmıştır. Mevzuat yeniden yapılandırılmış ve öğretmenlerin yeteneklerinin artırılması için iş başı eğitim programları yapılmıştır. Nitelikli uzman personel yetiştirilmesi amacıyla Yükseköğretim Kurulu ile iş birliği yapılmıştır. Velilerin eğitimi için kurslar açılmıştır. Bütünleştirici Eğitim İçin Özel Eğitim Hizmetlerinin Kalitesinin Artırılması Teknik Yardım (BEGEP)

ve Doğudan Batıya Engelsiz Hayat Projeleri (TANAP) gerçekleştirilmiştir. Rehberlik hizmetleri kapsamında, Zorlayıcı Yaşam Olaylarında Psikoeğitim Projesi (ZOYOP) ile Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin Kapsayıcı Eğitim Hizmetleri Sunma Açısından Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Projesi (RAMKEG) gerçekleştirilmiştir. Her sınıf düzeyinde sınıf rehberlik programları geliştirilerek 2020-2021 eğitim ğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır (MEB, 2020: 78-82).

3.2. İngiltere’deki zel Eğitim Uygulamaları

İngiltere’deki özel eğitim sisteminin unsurları; engelli bireylerin ve ailelerinin karar alma süreçlerine katılımı, engelli bireylerin ihtiyaçlarının erken tespiti ve erken müdahalenin gerçekleştirilmesi, engelli bireyler için destek konusunda seçeneklerin arttırılması, engelli bireylere destek sağlamak için eğitim, sağlık ve sosyal bakım hizmetleri arasında işbirliğinin yaratılması, engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için yüksek kaliteli hizmetin gerçekleştirilmesi, kapsayıcı uygulamaya ve öğrenmenin önündeki engellerin kaldırılmasına odaklanmak, bağımsız yaşam ve istihdam dahil yetişkinliğe yönelik hazırlığın yapılması hedefleri çerçevesinde şekillenmektedir (Long ve diğerleri, 2021: 9). İngiltere’de özel eğitim ihtiyaçları için tek tip değerlendirme ve eğitim yaklaşımının, tüm özel gereksinimli çocuklar adına uygun olamayacağı görüşü benimsenmiştir. Bu kapsamda, beş aşamalı bir özel eğitim değerlendirme ve ğretim sistemi oluşturulmuştur. İlk üç aşama, informal değerlendirme ve kaynaştırmayı kapsarken, 4. ve 5. aşamalar ise formal değerlendirmeyi ve zorunluluk arz ettiği durumlarda da ayrı özel eğitim ortamlarındaki eğitimi kapsamaktadır (Eripek, 1998: 9).

Her okulda özel eğitim koordinatörü yer almaktadır ve tüm özel gereksinimli öğrencilerin dosyalarını tutmak, sınıf öğretmenlerine danışmanlık yapmak, okul dışı kurum ve kişilerle ilişkileri yürütmek gibi görevleri yerine getirmektedir. Her okulda, özel eğitim koordinatörlerinin görevleri, informal değerlendirmelerin esasları, verilecek hizmet içi eğitim programları gibi usul ve esasların belirtildiği özel eğitim prosedürleri hazırlanmaktadır. Eğitim alanı ile ilgili olan yerel yönetimler ise formal değerlendirme ve kararlardan sorumlu olmaktadır. 2001 yılında ise zel Eğitim İhtiyaçları ve Engellilik Kanunu (SEND) kapsamında, kaynaştırma eksenli değerlikler yapılarak bireyselleştirilmiş eğitim programı, ğrenci ve ailesinin hakları, çocukların kaynaştırılmış ortamlarda eğitimi gibi konulara daha fazla önem verilmiştir (Saygı, 2007: 59).

2010 yılında ise özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin belirlenmesinde; “School Action” (okulun olağan müfredatının bir parçası olarak ek ya da farklı özel eğitim hizmetinin yapılması), “School Action Plus” (sınıf öğretmeni ve özel eğitim koordinatörü tavsiyeleri ya da kurum dışı uzmanlar vasıtasıyla verilen destekler) ve “Statement” (özel eğitim için bireysel başvurular üzerine değerlendirilmelerin yapılması) süreçlerinin yaşandığı görülmüştür (DfE, 2014: 4).

2014 yılında da, 1 Eylül tarihli Çocuklar ve Aileleri Kanunu (Children and Families Act 2014) oluşturulması ve Özel Eğitim İhtiyaçları ve Engellilik Kanunu (SEND) kapsamında değişikliğe gidilmesi ile özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle ilgili, “School Action” ve “School Action Plus” kategorileri, Özel Eğitim İhtiyacı Desteği (SEN Support) çatısı altında birleştirilmiştir. Dolayısıyla Özel Eğitim İhtiyacı Desteği; okulun olağan müfredatının bir parçası olarak ek ya da farklı özel eğitim hizmetinin yapılması ile sınıf öğretmeni ve özel eğitim koordinatörü (SENCO) tavsiyeleri ya da kurum dışı uzmanlar vasıtasıyla verilen destekleri kapsamıştır (DfE, 2021: 7). 5 yaşından küçük çocuklar için Özel Eğitim İhtiyacı Desteği kapsamı; 2 yaşında olanlarda özel eğitimde ilerlemenin kontrolünün belgelendirilmesi, 2-3 yaş arası çocuklarda, sağlık kontrolü için sağlık görevlisinin atanması, ilkokulun birinci yılında yaz döneminde yazılı bir değerlendirmenin yapılması, çocukların engel türüne göre araç-gereçlerin temin edilmesi gibi gereken ek yardımların sunulması şeklindedir. Zorunlu okul çağındaki çocuklarda ise Özel Eğitim İhtiyacı Desteği kapsamı; bireyselleştirilmiş eğitim programı, öğretmen veya sorumlu atanması, sınıfta ve teneffüste gözlemin yapılması, daha küçük bir grupta dersin sunulması, sınıf etkinliklerine katılmaya yardımın sağlanması, öğrenmelerine yönelik ekstra teşvik yöntemlerinin uygulanması, akranlarıyla iletişim kurulmasına yardımcı olmak ile fiziksel ya da kişisel bakım güçlüklerinde destek şeklindedir (Long ve diğerleri, 2021: 5-6).

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle ilgili bir diğer sınıflandırma ise Eğitim, Sağlık ve Bakım (EHC) Planları şeklindedir. Bu kategori; formel bir değerlendirmenin ardından yerel bir makam tarafından bir planın yayınlanması sürecini içermektedir. Belirlenen plan kapsamında bireye verilen belge, özel eğitim yönünden temel ihtiyaçlarını ve alması gereken ek özel eğitim hizmetini belirlemektedir. Bu kategori ayrıca “Statement” (özel eğitim için bireysel başvurular üzerine değerlendirmelerin yapılması) süreciyle birlikte değerlendirilmektedir (DfE, 2021: 7). EHC, Özel Eğitim İhtiyacı Desteği ile sağlanandan

daha fazla yardıma ihtiyaç duyan 25 yaşına kadar olan çocuklar ve gençler için oluşturulmuştur. Eğitim, sağlık ve sosyal bakım ihtiyaçlarını kapsayan birleşik bir yaklaşımla çocuklara ve gençlere daha fazla yardım sağlamayı amaçlamıştır. Yerel makamdaki ilgili yetkili, EHC Planları kapsamındaki değerlendirmesini 6 hafta içinde yapması gerekmektedir. Bu değerlendirmenin yapılmasında; ailenin ve engelli bireyin görüşlerinin alınarak ilgi alanları ve isteklerinin belirlenmesi, engelli bireyin özel eğitim, sağlık ve sosyal bakım ihtiyaçlarının tanımlanması, engelli bireyin ihtiyaçlarına ve isteklerine dayalı olarak eğitim, sağlık ve sosyal bakım kapsamında hedeflerin belirlenmesi ve bu hedeflere ulaşılmasını desteklemek için yol haritasının hazırlanması önemli görülmektedir (Long ve diğerleri, 2021: 6-8).

Engelli bireylerin ihtiyaçlarının tespitini sağlayan EHC Planları, yerel bir makam tarafından 12 aylık periyotlar bağlamında gözden geçirilerek, sunulacak eğitim, sağlık ve bakım hizmetleri kişi bazlı değerlendirilmektedir. Yerel makam, Çocuklar ve Aileleri Kanunu (Children and Families Act 2014) çerçevesinde, engelli bireyin 25 yaşını doldurduğu akademik yılsonuna kadar bu planı sürdürebilmektedir. Ancak temel hedef, 19 yaşına kadar EHC Planları kapsamındaki hizmetlerin bitmesi şeklindedir. 19 yaşını doldurduktan sonra ek EHC Planı değerlendirmesi ihtiyacı olanların tekrar başvuru yapması gerekmektedir. Tüm kategorilerdeki engelli bireyin özel eğitimine dair ödemeler Yerel Makam tarafından üstlenilmektedir (CFA, 2014: m.19-64). Bu bağlamda, EHC Planları olan engelli bireyin ailesi; eğitim, sosyal bakım ve sağlık finansmanı unsurlarını içerebilecek bir kişisel bütçe talep etme hakkına sahiptir (Long ve diğerleri, 2021: 8-9).

İngiltere’de özel eğitim ihtiyaçları için maliyet yılda 6,000 £ miktarından fazlaysa, okul için ilave fon tahsis edilmektedir (Long ve diğerleri, 2021: 11). Ancak 2019 yılında yayınlanan raporda, özel eğitim ihtiyaçları ve engellilik fonlarının yetersiz olduğu ve sistemde talep ölçeğini karşılayacak yeterli bütçenin olmadığı belirtilmiştir. 2021 yılında 1 milyar sterlini aşan bir finansman açığıyla karşılaşılmasının beklendiği açıklanmıştır. Dolayısıyla hem finansmanın artırılması hem de yerel yetkililerin 25 yaşına kadar EHC Planı sürdürme görevinin maliyet etkilerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi de tavsiye edilmiştir (House of Commons Education Select Committee, 2019: 105). İngiltere DfE İstatistik Servisi (2021:1) verilerine göre özel eğitim ihtiyaçları için ayrılan ödenek 2014-2015 döneminde 5,08 milyar £ iken, %21 artarak 2020-2021 döneminde 7,06 milyar £ olmuştur.

Özel eğitim ile ilgili pandemi süreci sebebiyle son yıllardaki raporlarda faaliyetler detaylandırılmamıştır. Genel olarak bu süreçte, 2016 yılından beri özel eğitim faaliyetlerini denetleyen kuruluş olan Ofsted ve Bakım Kalite Komisyonu (CQC), İngiltere'deki tüm yerel makamların özel eğitim ihtiyaçları desteği sağlama sürecini denetlemiştir. Müfettişler, özel eğitim ihtiyaçları olan bireylerin nasıl belirlendiğine, ihtiyaçlarının nasıl değerlendirilip karşılandığına ve eğitim aşamasına geçmeleri için nasıl desteklendiğine dair incelemelerde bulunarak yetişkinlik için daha hazır bireyler yaratmak adına önerilerde bulunmuştur (İngiltere DfE İstatistik Servisi, 2021: 1; Long ve diğerleri, 2021: 21-26).

Pandemi sürecinde okulların da kapanmasıyla birlikte, özel eğitimin de aksaması nedeniyle aileler zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kombinasyonuyla özel eğitim faaliyetlerinin yürütülebildiği durumların pandemi sebebiyle ilerleyememesi engelli bireyleri ve ailelerini olumsuz etkilemiştir. Bu bağlamda özel gereksinimli çocukların sanal desteğe ve kaynaklara erişiminde sorunlar yaşanmış ve çocukların öğrenme yollarının bireyselleştirilmiş doğasının gereği tam olarak yerine getirilememiştir. Ayrıca yapılan araştırmalarda pandemi dönüşü, özel eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin adapte olabilirliliği noktasında problemlerin olduğu da belirtilmiştir (Sibieta - Cottell, 2020: 48). İngiltere hükümeti ise, pandemi sürecinde planlanan 27,3 milyon £ değerindeki yatırıma ek olarak, Aile Fonuna 10 milyon £ değerinde ek bir fon tahsis etmiştir. Bu fonun, engelli bireyleri ve aileleri desteklemek adına ürün ve hizmetler sağlamak için kullanılacağı açıklanmıştır. Ayrıca 1 milyar £ değerindeki telafi paketinin parçası olarak, İngiltere hükümeti, okulları desteklemek için 650 milyon £ değerinde ek yatırım yapmıştır. Hükümet, okulların bu fonun bir kısmını, ekstra öğretim kapasitesi, konuşma ve dil terapistleri ve eğitim psikologları da dahil olmak üzere özel gereksinimli çocukları desteklemek için kullanmasını hedeflemiştir. Telafi paketinin 350 milyon £ değerindeki kısmı ise dezavantajlı grupların yüksek kaliteli eğitime erişimini artırmayı amaçlamıştır. Hükümet ayrıca, çevrimiçi derslerin organizasyonunu yaparak çeşitli konularda uzaktan eğitim sağlamada okulları desteklemek adına Oak National Academy şirketini finanse etmiştir (Sibieta - Cottell, 2020: 49).

Pandemi süreci ile ilgili bir diğer araştırma raporunda, karantina sırasında özel eğitim hizmetlerindeki aksaklıklar sebebiyle, okulların yüz yüze eğitime geçmesiyle öğrenci

gelişimlerinde belirgin olumsuz etkilerin görüldüğü açıklanmıştır. Yüz yüze eğitim sırasında özel gereksinimli çocukların normal dönemden farklı olarak ek desteğe ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Bu desteğe ihtiyacın sebepleri olarak; rutin yapının ve temas kaybının sonucu olarak sosyal, duygusal, zihinsel sağlık ve refahta düşüş, dil ya da hareketlilik gibi potansiyel becerilerin gerilemesi ve okullar arası geçiş için yetersiz hazırlık faaliyetleri gösterilmiştir (Skipp - Hopwood, 2020: 13).

4. Özel Eğitim Hizmet Uygulamalarının İstatistiki Açından Değerlendirilmesi

Bu bölümde Türkiye ve İngiltere'deki özel eğitim istatistikleri değerlendirilmiştir.

4.1. Türkiye'deki Özel Eğitim Hizmetlerinin İstatistiki Analizi

Bu bölümde, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından (2021) hazırlanan Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni kapsamında, Türkiye'deki engelli bireylerin özel eğitim verileri, örgün, taşınmalı ve yaygın eğitim biçiminde analiz edilmiştir.

4.1.1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim; belirli bir yaş grubunda ve aynı seviyede bulunan bireylere, amaca göre hazırlanmış olan programlarla, okulda düzenli olarak yapılan eğitimi ifade etmektedir. Bu bağlamda örgüt eğitimin kapsamı; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları şeklindedir (MEB, 2020: 13). Örgün eğitim kapsamında; özel eğitim okullarında, özel eğitim sınıflarında ve kaynaştırma sınıflarında öğrenim gören öğrenci sayılarının 2001-2020 dönemindeki dağılımları tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Özel Eğitim Kurumlarında Örgün Eğitim Alan Öğrencilerin 2001-2020 Dönemindeki Dağılımı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			
			Özel Eğitim Okullarında	Özel Eğitim Sınıflarında	Kaynaştırma Eğitiminde	Toplam
2019-2020	1.417	15.321	55.588	51.886	318.300	425.774
2018-2019	1.489	14.043	53.814	49.304	295.697	398.815
2017-2018	1.395	12.846	50.025	45.815	257.770	353.610
2016-2017	1.362	12.009	48.212	42.900	242.486	333.598
2015-2016	1.268	11.595	49.206	36.742	202.541	288.489
2014-2015	1.254	10.596	43.796	32.265	183.221	259.282
2013-2014	1.248	9.733	40.505	29.094	173.117	242.716
2012-2013	1.261	10.344	33.877	25.477	161.295	220.649
2011-2012	814	7.607	42.896	20.968	148.753	212.617
2010-2011	753	6.843	40.189	18.576	93.000	151.765
2009-2010	700	6.005	36.599	15.712	76.204	128.515

2008-2009	670	5.695	30.671	13.015	70.685	114.371
2007-2008	561	4.758	28.252	9.252	58.504	96.008
2006-2007	537	4.979	27.439	9.643	55.096	92.178
2005-2006	495	4.680	25.238	8.921	45.532	79.691
2004-2005	480	4.524	22.082	8.130	42.225	72.437
2003-2004	441	3.441	19.895	7.405	35.625	62.925
2002-2003	490	3.385	17.988	6.912	31.708	56.608
2001-2002	342	2.834	17.320	6.912	29.074	53.306

Kaynakça: EYHGM, 2021: 32-33.

Tablo 2'ye göre, özel eğitim kurumlarında örgün eğitim alan öğrencilerin 2001-2020 dönemindeki dağılımı değerlendirildiğinde okul sayısının 4 kat, öğretmen sayısının 5,4 kat ve toplam öğrenci sayısının da yaklaşık 8 kat arttığı görülmektedir. Buna göre, özel eğitim kurumlarında örgün eğitim alan, özel eğitim okullarında, özel eğitim sınıflarında ve kaynaştırma eğitiminde olan öğrenciler değerlendirildiğinde; çoğunluğun kaynaştırma eğitiminde öğrenim gördüğü gözlenmiştir. Bu bağlamda kaynaştırma eğitimdeki öğrenciler, 2001-2002 döneminde toplam öğrenci sayısının%54,5'ini oluştururken 2019-2020 döneminde ise bu oran%74,8'e yükselmiştir. Özel eğitim okullarındaki öğrenciler ise dönemin başında toplam öğrenci sayısının%32,5'ini oluştururken dönemin sonunda bu oran %13,1'e düşmüştür. Özel eğitim sınıfındaki öğrenciler için aynı oranlama dönem başında %13'ten dönem sonunda%12,2'ye gerilemiştir. Buna göre toplam öğrenci sayısındaki artışın büyük ölçüde kaynaştırma eğitiminde olanlardan kaynaklandığı görülmektedir. Burada önemli bir gösterge de öğretmen başına düşen öğrenci sayısıdır. Dönem başında 1 öğretmene 19 öğrenci düşerken 2019-2020 döneminde ise öğrenci sayısı öğretmen başına 28'e yükselmiştir. Bu durum başta öğretmen sayısının artırılması hususunu gündeme taşımaktadır.

4.1.2. Taşınalı Eğitim

Taşınalı eğitim; Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği çerçevesinde faaliyetlerin gerçekleştirilmesiyle özel eğitime ihtiyaç duyan engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz şekilde ulaşımlarının sağlanarak eğitimlerin sunulmasıdır (EYHGM, 2021: 34). Öğrenci taşıma hizmetinden yararlanan engelli öğrencilerin ve gerçekleşen ödeneklerin yıllara göre dağılımı tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğrenci Taşıma Hizmetinden Yararlanan Engelli Öğrencilerin ve Gerçekleşen Ödeneklerin 2004-2020 Dönemi Dağılımı

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Gerçekleşen Ödenek (Milyon TL)
--------	----------------	--------------------------------

2019-2020	113.660	455,3
2018-2019	106.379	569,9
2017-2018	95.886	408,9
2016-2017	86.836	306,7
2015-2016	81.121	240,6
2014-2015	69.954	179,6
2013-2014	60.901	135,2
2012-2013	47.737	96,1
2011-2012	41.088	70,0
2010-2011	36.245	56,3
2009-2010	31.982	43,6
2008-2009	27.145	34,8
2007-2008	24.314	27,4
2006-2007	21.813	18,9
2005-2006	16.171	9,7
2004-2005	6.901	1,9

Kaynakça: EYHGM, 2021: 35.

Tablo 3'e göre, 2004-2020 döneminde taşınmalı eğitim hizmetinden yararlanan engelli öğrencilerin ve gerçekleşen ödeneklerin arttığı görülmektedir. 2004-2005 döneminde taşınmalı eğitimden yararlanan öğrenci sayısı 6.901 iken, 2019-2020 döneminde 113.660'a ulaşmıştır. Bu bağlamda taşınmalı eğitimden yararlanan öğrenci sayısı 16,4 kat artış göstermiştir. 2004-2005 döneminde gerçekleşen ödenekler 1,9 milyon TL iken, 2019-2020 döneminde 455,3 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu bağlamda taşınmalı eğitim kapsamındaki gerçekleşen ödenekler yaklaşık 240 kat artış göstermiştir. 2004-2005 döneminde öğrenci başına 275 TL harcama yapılırken 2019-2020 döneminde 4.005 TL ödeme yapılmıştır.

4.1.3. Yaygın Eğitim

Örgün eğitim haricindeki eğitim faaliyetlerini içeren yaygın eğitim, özel eğitim kapsamında değerlendirildiğinde; engelli bireyler için sağlık kurulu raporu düzenlemeye yetkili olan sağlık kuruluşları tarafından verilen Erişkinler İçin Engellilik Sağlık Kurulu Raporu ile asgari %20 oranında engelli olduğu, 18 yaş altı çocukların Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu ile özel gereksinimi bulunduğu belirlenen ve özel eğitim değerlendirme kurullarınca da eğitsel değerlendirme ve tanılamaları yapılmasıyla 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında açılan özel eğitim okulları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen destek eğitimini kapsamaktadır (ÖBHİK, 2011). Yaygın eğitim kapsamında, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki öğrenci ve öğretmen sayılarının 2006-2020 dönemi dağılımı tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Öğrenci ve Öğretmen Sayılarının Dağılımı (2006-2020)

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (Yaygın Eğitim)
2019-2020	438.570	26.608	2.666
2018-2019	415.785	25.915	2.505
2017-2018	403.104	24.396	2.437
2016-2017	373.942	22.264	2.074
2015-2016	349.681	20.872	1.950
2014-2015	326.081	18.847	1.902
2013-2014	298.794	17.791	1.795
2012-2013	262.818	15.076	1.692
2010-2011	241.746	13.448	1.605
2009-2010	186.634	11.930	1.591
2008-2009	199.594	9.770	1.656
2007-2008	187.726	10.799	1.708
2006-2007	131.206	8.587	1.318

Kaynakça: EYHGM, 2021: 37.

Not: 2011-2012 yılı için veri paylaşılmadığından burada gösterilmemiştir.

Tablo 4'e göre, 2006-2007 döneminde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki öğrenci sayısının 131.206 olduğu, 2019-2020 döneminde ise yaklaşık 3.3 kat artarak 438.570'e ulaştığı görülmüştür. 2006-2007 döneminde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki öğretmen sayısının 8.587 olduğu, 2019-2020 döneminde de yaklaşık 3,1 kat artmasıyla 26.608'e ulaştığı gözlenmiştir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri sayısı ise 2006-2007 döneminde 1.318 iken, 2019-2020 döneminde yaklaşık 2 kat artarak 2.666 olduğu görülmüştür. 2006-2007 döneminde bir öğretmen başına yaklaşık 15 öğrenci düşerken, 2019-2020 döneminde yaklaşık 16 öğrenci düştüğü görülmüştür.

4.2. İngiltere'deki Özel Eğitim Hizmetlerinin İstatistiksel Analizi

İngiltere'deki Özel Eğitim Hizmetleri kapsamındaki istatistiksel analiz, Eğitim Departmanı (Department for Education) ve İngiltere DfE İstatistik Servisi verileri çerçevesinde yapılmıştır.

Tablo 5: 2007-2020 Dönemi Tüm Okullardaki Özel Eğitim Alan Kişilerin Sayısı ve Oranı

Yıllar	Özel Eğitim Alan Kişilerin Sayısı (Milyon)	Özel Eğitim Oranı (%)
2007	1,57	19,3
2008	1,63	20,1
2009	1,67	20,7
2010	1,70	21,1
2011	1,67	20,6
2012	1,62	19,8
2013	1,55	18,7
2014	1,49	17,9

2015	1,30	15,4
2016	1,22	14,4
2017	1,24	14,4
2018	1,27	14,6
2019	1,31	14,9
2020	1,37	15,5

Kaynakça: DfE, 2021.

Tablo 5'e göre, 2007 yılında özel eğitim alan kişilerin sayısı 1,57 milyon ve oranı %19,3'tür. Özel eğitim alan kişilerin sayısı ve oranı 2010'a kadar artarak sayısı 1,70 milyona ulaşmış ve oranı %21,1 olmuştur. Bu tarihten 2016'ya kadar düşerek özel eğitim alan kişilerin sayısı 1,22 milyona ve oranı %14,4'e gerilemiştir. 2020'ye kadar tekrar artarak özel eğitim alan kişilerin sayısı 1,37 milyona ulaşmış ve özel eğitim oranı %15,5 olmuştur. Bu çerçevede 2007-2020 dönemi genel olarak değerlendirildiğinde; özel eğitim alan kişilerin sayısında %12,7 ve özel eğitim oranında ise %3,8'lik bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 6: Tüm Okullardaki Özel Eğitim Hizmet Türlerine Göre Öğrenci Sayıları ve Oranları (2015-2021)

Özel Eğitim Hizmet Türleri	Dönemler						
		2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021
EHC ile Özel Eğitim Bireysel Başvurular (ÖEBB) Kapsamında	Sayı	236.806	242.184	253.679	271.165	294.758	325.618
	(%)	2,8	2,8	2,9	3,1	3,3	3,7
Özel Eğitim İhtiyaçları Desteği (ÖEİD) Kapsamında	Sayı	991.981	1.002.069	1.022.537	1.047.163	1.079.000	1.083.083
	%	11,6	11,6	11,7	11,9	12,1	12,2

Kaynakça: İngiltere DfE İstatistik Servisi, 2021:1.

Tablo 6'ya göre; EHC ile ÖEBB kapsamında bulunan öğrencilerin sayıları 2015-2016 döneminde 236.806 iken, 2020/2021 döneminde 325.618 olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamdaki öğrencilerin sayılarında dönemler itibarıyla %37,5 oranında artış görülmüştür. ÖEİD kapsamında olan öğrencilerin sayıları ise; aynı dönemler itibarıyla 991.981'den 1.083.083'e yükselmiştir. Burada öğrenci sayıları dönemler itibarıyla %9,2 oranında artmıştır. EHC ile ÖEBB kapsamında bulunan öğrencilerin oranı 2015-2016 döneminde %2,8 iken, 2020/2021 döneminde %3,7'ye yükselmiştir. ÖEİD kapsamında olan öğrencilerin oranı; 2015/2016 döneminde %11,6 iken, 2020/2021 döneminde %12,2 olmuştur.

Tablo 7: 2019/2020 ile 2020/2021 Dönemlerindeki Özel Eğitim Hizmeti ve Okul Türlerine Göre Öğrenci Sayıları ile Oranı

Okul Türleri	Özel Eğitim Hizmeti Türleri	Dönemler			
		2019/2020		2020/2021	
		Sayı	(%)	Sayı	(%)
Devletin Finanse Ettiği Kreş	EHC ile ÖEBB Kapsamında	376	0,9	540	1,4
	Özel ÖEİD Kapsamında	5.779	13,7	5.038	13,3
Devletin Finanse Ettiği İlkokul	EHC ile ÖEBB Kapsamında	83.438	1,8	95.601	2,1
	Özel ÖEİD Kapsamında	602.616	12,8	586.926	12,6
Devletin Finanse Ettiği Ortaokul	EHC ile ÖEBB Kapsamında	60.229	1,8	68.370	2
	Özel ÖEİD Kapsamında	379.193	11,1	401.563	11,5
Devletin Finanse Ettiği Özel Eğitim Okulu	EHC ile ÖEBB Kapsamında	125.498	97,9	132.306	98,6
	Özel ÖEİD Kapsamında	2.262	1,8	1.596	1,2
Devletin Finanse Etmediği Özel Eğitim Okulu	EHC ile ÖEBB Kapsamında	3.686	97,3	3.850	98,1
	Özel ÖEİD Kapsamında	85	2,2	63	1,6
Öğrenci Sevk Birimi	EHC ile ÖEBB Kapsamında	2.520	16,4	3.064	24
	Özel ÖEİD Kapsamında	9.997	64,9	7.511	58,7
Özel Okul	EHC ile ÖEBB Kapsamında	19.011	3,3	21.887	3,8
	Özel ÖEİD Kapsamında	79.068	13,7	80.386	14,1
Toplam	EHC ile ÖEBB Kapsamında	294.758	3,3	325.618	3,7
	Özel ÖEİD Kapsamında	1.079.000	12,1	1.083.083	12,2

Kaynakça: İngiltere DfE İstatistik Servisi, 2021:1.

Tablo 7'ye göre, 2019/2020 döneminde, tüm okul türlerinde EHC ile ÖEBB kapsamında bulunan öğrencilerin sayıları ve oranları 2020/2021 döneminde artmıştır. En fazla artış devletin finanse ettiği kreş ve ilkokullarda görülmüştür. Bu rakam toplamda 294.758'den 325.618'e yükselmiştir. Diğer taraftan ÖEİD Kapsamında devletin finanse ettiği ortaokul dışında kalan tüm okul türlerinde öğrenci sayıları azalmıştır.

Tablo 8: İhtiyaç Türüne Göre ÖEİD ve EHC ile ÖEBB Başvurular Kapsamındaki Öğrenci Sayıları

İhtiyaç Türü	ÖEİD Kapsamında		EHC ile ÖEBB Kapsamında	
	Dönemler			
	2019/2020	2020/2021	2019/2020	2020/2021
Otizm Spektrum Bozukluğu	67,867	70,474	82,847	92,567
İşitme Bozukluğu	17,173	17,067	6,027	6,148
Orta Öğrenme Güçlüğü	211,563	203,454	29,592	31,159
Çoklu Duyusal Bozukluk	2,647	2,808	965	1,021
Diğer Engellilik	45,932	44,592	7,069	7,841
Fiziksel Engellilik	23,417	22,944	13,371	13,724
Derin ve Çoklu Öğrenme Güçlüğü	916	825	10,003	9,976
Ağır Öğrenme Güçlüğü	3,001	2,634	30,593	31,300
Sosyal, Duyusal ve Ruh Sağlığı	194,111	195,294	39,189	45,191
Özel Öğrenme Güçlüğü	145,878	145,187	9,947	11,610
Konuşma, Dil ve İletişim İhtiyaçları	236,960	245,232	42,589	49,530
Görme Bozukluğu	9,622	9,727	3,411	3,601

ÖEİD Kapsamında Olmasına Rağmen Uzman Değerlendirmesi Bulunmayanlar	40,333	42,204	-	-
Toplam	999,420	1,002,442	275,604	303,668

Kaynakça: İngiltere DfE İstatistik Servisi, 2021:1.

Tablo 8'e göre özel eğitim ihtiyaçları desteği kapsamında, her iki yılda da ihtiyaç türlerine göre en fazla; konuşma, dil ve iletişim ihtiyaçları, orta öğrenme güçlüğü, sosyal, duygusal ve ruh sağlığı ve özel öğrenme güçlüğü konularında destek sağlanmıştır. En az ise; derin ve çoklu öğrenme güçlüğü, çoklu duyuşal bozukluk, ağır öğrenme güçlüğü, görme bozukluğu, işitme bozukluğu, fiziksel engellilik ve otizm spektrum bozukluğu konularında destek sağlanmıştır.

Eğitim, sağlık ve bakım planları (EHC) ile ÖEBB kapsamında ise her iki yılda da ihtiyaç türlerine göre en fazla; otizm spektrum bozukluğu, konuşma, dil ve iletişim ihtiyaçları, sosyal, duygusal ve ruh sağlığı, ağır öğrenme güçlüğü ve orta öğrenme güçlüğü konularında destek sağlanmıştır. En az ise; çoklu duyuşal bozukluk, görme bozukluğu, işitme bozukluğu, özel öğrenme güçlüğü, derin ve çoklu öğrenme güçlüğü ve fiziksel engellilik konularında destek sağlanmıştır.

Tablo 9: Cinsiyete Göre 2015/2016 ile 2020/2021 Dönemleri Arasında EHC ile ÖEBB ve ÖEİD Kapsamındaki Öğrencilerin Oranları

Özel Eğitim Hizmet Türleri	Cinsiyet	Dönemler					
		2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021
ÖEİD Kapsamında	Erkek (%)	65.2	65.3	65.2	64.9	64.6	64.2
	Kadın (%)	34.8	34.7	34.8	35.1	35.4	35.8
EHC ile ÖEBB Kapsamında	Erkek (%)	72.9	72.9	72.9	73.0	73.1	73.1
	Kadın (%)	27.1	27.1	27.1	27.0	26.9	26.9

Kaynakça: İngiltere DfE İstatistik Servisi, 2021:1.

Tablo 9'a göre her iki kapsamda da desteklerden yararlananların çoğunluğu erkeklerdir. Özel eğitim ihtiyaçları desteği kapsamında yararlanan kadınların oranı artmakla birlikte hala %35,8'ler seviyesindedir. EHC ile ÖEBB kapsamında ise erkeklerde oran artarak %73,1'e yükselmiştir. Bu kapsamda kadınların yararlanma oranları diğerinden daha düşüktür ve düşme eğilimi devam etmektedir.

Tablo 10: İlk Dilin İngilizce Olup Olmamasına Göre 2015/2016 ile 2020/2021 Dönemleri Arasında ÖEİD ve EHC ile ÖEBB Kapsamındaki Öğrencilerin Oranı (%)

Dil	Özel Eğitim Hüküm Türleri	Dönemler					
		2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021
	ÖEİD Kapsamında	81.9	82.8	83.1	83.3	83.5	83.9

İlk İngilizce Olanlar	Dili	EHC ile ÖEBB Kapsamında	84.4	84.6	84.3	84.2	84.0	84.2
İlk İngilizce Olmayanlar	Dili	ÖEİD Kapsamında	16.6	17.0	16.8	16.5	16.2	15.8
		EHC ile ÖEBB Kapsamında	14.6	15.3	15.5	15.5	15.6	15.4

Kaynakça: İngiltere DfE İstatistik Servisi, 2021:1.

Tablo 10'a göre ilk dilin İngilizce olup olmamasına göre bu desteklerden yararlanma oranları ciddi farklara sahiptir. İlk dili İngilizce olanlar her iki destekten de yararlananların oranı ilk dili İngilizce olmayanlara göre bir hayli fazladır.

Son olarak çocukların eğitimlerinin sürekliliğinin sağlanması meselesi öne arz etmektedir. Ofsted (2020: 86)'e göre İngiltere'de özel eğitim kapsamında ilerleme kaydeden öğrencilerde okullardan ayrılma oranı %27'dir. Bu kapsamda öğrencilerin eğitimlerini sürdürmesini sağlayacak politikalara da ihtiyaç vardır.

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye ve İngiltere'nin özel eğitim ve özel eğitim hizmetleri, tarihsel, uygulama ve istatistiki açıdan değerlendirilmiştir. İki ülke arasında karşılaştırma yapmaktan ziyade her bir ülke kendi içerisinde bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu değerlendirme tarihi bilgileri ve istatistiki verilerin analizine dayanmaktadır. Özel eğitimle ilgili dünyada yapılan ilk çalışmaların, işitme engellilere dönük olduğu görülmektedir. Ülkemizde ise Osmanlı döneminde yer alan Enderun Mektebi adıyla bilinen üstün zekâyâ sahip ve yetenekli olan kişilerin özel eğitildiği okul faaliyetleri ile başlamıştır.

Türkiye ve İngiltere özel eğitim hizmetleri, uygulamalar kapsamında değerlendirildiğinde; benzer temel ilkelerin benimsendiği görülmüştür. Her iki ülkede de bireysel farklılıklar ve gelişim özellikleri çerçevesinde eğitim ihtiyaçları tasarlanmakta ve bireyselleştirilmiş eğitim programı uygulanmaktadır. Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin erken dönemde tespiti, onları toplumdan izole etmeden entegrasyonlarının sağlanması, onların ilgi, istek, yeterlilik ile yetenekleri çerçevesinde özel eğitimden yararlandırılmasına çalışılmaktadır. Ayrıca ilgili kurum, engelli birey ve ailelerinin özel eğitim sürecine aktif katılımının sağlandığı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Türkiye'deki özel eğitim uygulamalarındaki ilk aşama bireylerin eğitsel değerlendirmesinin Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde (RAM) özel eğitim

değerlendirme kurulu tarafından yapılmasıdır. Daha sonra özel eğitim ihtiyacı olduğu belirlenen bireylerin, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu oluşturulması ile en fazla bir yıllık eğitim planı düzenlenmektedir. 0-36 aylık dönemde, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için aileler bilgilendirilir ve erken çocukluk dönemi hizmetleri uygulanmaktadır. Resmi özel eğitim okullarında öğrenim görenler için ihtiyaç halinde örgün eğitimin dışında tamamlayıcı eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Eğer birey örgün eğitimden doğrudan yararlanamayacak durumda ise uzaktan eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Özel yetenekli bireyler için okullarında, destek eğitim odalarında ve Bilim ve Sanat Merkez'lerinde (BİLSEM) destek eğitim hizmetleri verilmektedir. Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi sebebiyle sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören öğrenciler için birleştirilmiş sınıf uygulamasıyla odalarında eğitim yapılması sağlanmaktadır. Ayrıca grup eğitimine uyum sağlayamayan öğrencilerin grup eğitimine hazırlanması amacıyla BEP geliştirme birimince bire bir eğitim uygulaması da verilmektedir.

İngiltere'deki özel eğitim uygulamaları, özel eğitim ihtiyacı desteği ile okulun olağan müfredatının bir parçası olarak ek ya da farklı özel eğitim hizmetinin yapılması ile sınıf öğretmeni ve özel eğitim koordinatörü (SENCO) tavsiyeleri ya da kurum dışı uzmanlar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. *ÖEİD kapsamında*, 5 yaşından küçük çocuklarda, erken kontrol uygulamaları ile özel eğitimde ilerlemenin kontrolü ve belgelendirilmesi sağlanmaktadır. Bu süreçte ilkokulun birinci yılında yaz döneminde yazılı bir değerlendirmenin yapılması, zorunlu okul çağındaki çocuklarda, bireyselleştirilmiş eğitim programı, öğretmen veya sorumlu atanması, sınıfta ve teneffüste gözlemin yapılması, daha küçük bir grupta dersin sunulması, sınıf etkinliklerine katılmaya yardımın sağlanması, öğrenmelerine yönelik ekstra teşvik yöntemlerinin uygulanması, akranlarıyla iletişim kurulmasına yardımcı olmak ile fiziksel ya da kişisel bakım güçlüklerinde desteklerin sunulması gibi faaliyetler yürütülmektedir. *EHC kapsamında*, formel bir değerlendirmenin ardından bir plan dahilinde, 25 yaşına kadar 12 aylık periyotlar halinde özel eğitim yönünden temel ihtiyaçların ve alınması gereken ek özel eğitim hizmetinin belirlenmesi şeklindedir.

Türkiye'deki özel eğitim uygulamaları kapsamında 2020'de Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü belirlenen bütçeyi %35,4 aşarak 2,51 milyar TL, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü ise 4,25 milyar TL harcama yapmıştır.

İngiltere'deki özel eğitim uygulamaları kapsamındaki ayrılan bütçe 2020-2021 döneminde artarak 7,06 milyar £ olmuştur. Özel eğitim uygulamaları yönünden Türkiye ve İngiltere'deki son dönemdeki sorunların ortak ve Kovid-19 pandemisi temasıyla ilgili olduğu görülmüştür. Son dönemdeki araştırmalarda; pandemi sürecinde okulların kapanması ve özel eğitimin de aksaması nedeniyle özel gereksinimli çocukların sanal desteğe ve kaynaklara erişememesi, evde eğitime adapte olamama, özel gereksinimlerin karşılanamaması ve ruhi yapının etkilenmesi, özel eğitim faaliyetlerinde ek fona ihtiyaç duyulması gibi zorluklar yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca pandemi sonrasında da; öğrencilerin özel eğitime adapte olabilirliği noktasında sorunların olduğu ve yüz yüze eğitim sırasında özel gereksinimli çocukların normal dönemden farklı olarak ek desteğe ihtiyaç duyduğu ileri sürülmüştür.

Türkiye'de, özel eğitim kurumlarında örgün eğitimde yıllar itibarıyla genellikle okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında artış yaşanmış, 2001-2020 döneminde okul sayısı, 4,1 kat, öğretmen sayısı 5,4 kat ve öğrenci sayısı ise 8 kat artmıştır. Özel eğitim kurumlarında örgün eğitimdekilerin çoğunluğunun kaynaştırma eğitiminde olduğu gözlenmiştir. Bu öğrenciler 2019-2020 döneminde toplam öğrenci sayısının %74,8'ini oluşturmuştur. Genel olarak toplam öğrenci sayıları en fazladan başlayarak sırasıyla, kaynaştırma eğitimi, özel eğitim okulları ve özel eğitim sınıflarında yer almaktadır. Ancak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 2001-2002 döneminde 19'dan 2019-2020 döneminde 28'e yükselmiştir. Bu durum özel eğitimdeki öğretmen sayılarının yeterliliği noktasını tartışmaya açmıştır. 2004-2020 döneminde taşınmalı eğitimden yararlanan öğrenci sayısı 16,4 kat ve bu kapsamda gerçekleşen ödenekler 240 kat artmıştır. Yaygın eğitimde; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki öğrenci sayısı, 2006-2020 döneminde yaklaşık 3.3 kat ve öğretmen sayısı da yaklaşık 3,1 kat artmıştır. Bu dönemde merkez sayısı da yaklaşık 2 kat artmıştır. Ancak özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 2006-2007 döneminde 15,2 iken, 2019-2020 döneminde 16,4'e yükselmiştir.

İngiltere'de, tüm okullarındaki özel eğitim alan kişilerin sayısı 2007'de 1,57 milyondan 2020'de 1,37 milyona düşmüştür. Kanundaki güncelleme eksenli 2015-2021 eğitim öğretim dönemi bağlamında değerlendirildiğinde; tüm okullardaki özel eğitim hizmeti hizmet türlerine göre öğrenci sayıları artmış ve bu artış en fazla EHC ile özel eğitim bireysel başvurular kapsamında yaşanmıştır (%37,5). Bu kapsamda tüm okul türlerinde

artış olmakla birlikte en fazla devletin finanse ettiği kreş ve ilkokullardadır. Ancak ÖEİD Kapsamında devletin finanse ettiği ortaokul dışında kalan tüm okul türlerinde öğrenci sayıları azalmıştır. Özel eğitim ihtiyaç türü açısından değerlendirildiğinde ÖEİD kapsamında, en fazla; konuşma, dil ve iletişim ihtiyaçları, orta öğrenme güçlüğü, sosyal, duygusal ve ruh sağlığı ve özel öğrenme güçlüğü konularında, en az; derin ve çoklu öğrenme güçlüğü, çoklu duygusal bozukluk, ağır öğrenme güçlüğü, görme bozukluğu, işitme bozukluğu, fiziksel engellilik ve otizm spektrum bozukluğu konularında destek sağlanmıştır. EHC ile ÖEBB kapsamında ise en fazla; otizm spektrum bozukluğu, konuşma, dil ve iletişim ihtiyaçları, sosyal, duygusal ve ruh sağlığı, ağır öğrenme güçlüğü ve orta öğrenme güçlüğü konularında, en az; çoklu duygusal bozukluk, görme bozukluğu, işitme bozukluğu, özel öğrenme güçlüğü, derin ve çoklu öğrenme güçlüğü ve fiziksel engellilik konularında destek sağlanmıştır. Cinsiyete göre bir değerlendirme yapıldığında her iki destek kapsamından da erkeler daha fazla yararlanmaktadır. Ek olarak ilk dili İngilizce olanların olmayanlara göre desteklerden yararlanma oranı bir hayli fazladır.

Özel eğitim sistemindeki çocukların eğitim kademelerinin kilit noktalarında okulları bırakma oranının yüksek olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda özel eğitimden yararlanan bireylerin eğitim kademelerindeki geçişleri için yeni politikaların belirlenmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Aicardi, Christine. "The analytic spirit and the paris institution for the deaf-mutes, 1760-1830", *Hist. Sci.* 47/2, (2009), 175-221. <https://doi.org/10.1177/007327530904700203>.
- Akçamete, Gönül - Kaner, Sema. "Cumhuriyetin 75 yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları", *Cumhuriyet ve Çocuk*, ed. Prof. Dr. Bekir Onur. 1/395-405. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1999.
- Altundemir, Mehmet Emin. "Kalkınma planlarından eğitime bakış: Kamusal mallar teorisi perspektifinden", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 7/1, (2012), 94-105.
- Ayaz, Bayram. *Psiko-sosyal rehabilitasyon*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2020.
- Bines, Hazel - Lei, Philippa. "Disability and education: the longest road to inclusion", *International Journal of Educational Development* 31/1, (2011), 419-424. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2011.04.009>.
- CFA, Children and Families Act. İngiltere: Department for Education, 2014. Erişim 01 Aralık 2021. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/6/introduction/enacted>.
- DfE, Department for Education. *Special educational needs and disability: an analysis and summary of data sources*, London: National Statistics, 2021.
- DfE, Department for Education. *Special educational needs in England: january 2014*. London: National Statistics, 2014.
- Dickson, Sydnee - Voorhies, Leah. *Special education rules*, ABD: Utah State Board Of Education, 2020.
- Doğan, Adem. "Türkiye'de Özel Eğitim", *Türk Eğitim Tarihi*, ed. Mustafa Kılınç - Songül Keçeci Kurt. 439-463. Ankara: Pegem Akademi, 2019.
- DSÖ, Dünya Sağlık Örgütü. "Engelli". Erişim 20 Eylül 2021. <https://www.who.int/>.
- DSÖ, Dünya Sağlık Örgütü. *International Classification of Functioning Disability and Health*, İsviçre: DSÖ, 2001.
- EHK, Engelliler Hakkında Kanun (Kanun no: 5378). *Resmi Gazete* 25868 (07 Temmuz 2005). Erişim 02 Kasım 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf>
- Erdoğan, Ekrem - Genç, Kemal Gökmen. "Türkiye'de engelli bireylerin istihdamında özel eğitimin önemi", *TAEM Uluslararası Sosyal Politikalar Kongresi - Engellilerin İstihdamı ve Sosyal Koruma*, ed. Özge Yaşar vd., 1/405-420. Ankara: TAEM, 2019.
- Eripek, Süleyman. *Özel eğitim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 1998.
- EYHGM, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni* (2021), <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/>.
- Gillard, Derek. "Education in England: a history", Retrieved from <http://www.educationengland.org.uk/history/timeline.html> on 29.09.2021.

- House of Commons Education and Skills Committee. *Special educational needs*, London: The Stationery Office Limited, 2006.
- House Of Commons Education Select Committee. *A ten-year plan for school and college funding, Tenth report of session 2017-19*, July 2019, HC 969, 2009.
- İngiltere DfE İstatistik Servisi. *Special education*, Retrieved from <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/special-educational-needs-in-england#dataBlock-f1ebe839-7842-4a53-9b8c-0806616d2546-tables> on 10.12.2021.
- Kargın, Tevhide. “Cumhuriyet'in 80. yılında özel eğitim”, *Milli Eğitim Dergisi* 11/160, (2003), 1-17.
- Kock, Martin. “Disability law in germany: an overview of employment, education and access rights”, *German Law Journal*, 5/11, (2004), 1373-1392.
- Long, Robert, Roberts, Nerys, Danechi, Shadi - Loft, P. *Special Educational Needs: support in England*, London: House of Commons Library, Briefing Paper : Number 07020, Retrieved from <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn07020/> on 10.12.2021.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim*, Ankara: MEB Yayınları. 2020.
- Michell, Joel. “Alfred Binet and the concept of heterogeneous orders”, *Frontiers in Psychology* 3/1, (2012), 1-8.
- Montessori, Maria. *The Discovery of the Child*, 1 Cilt. Aakar Books: İndia, 2004.
- Ofsted, The Office for Standards in Education, Children's Services and Skills. *The special educational needs and disability review*, Reference No: 090221, Manchester: Ofsted, 2010.
- Ofsted, The Office for Standards in Education, Children's Services and Skills. *The annual report of her majesty's chief inspector of education*, Children's Services and Skills 2018/19, Manchester: Ofsted, 2020.
- Orhan, Serdar ve Genç, Kemal Gökmen. “Engellilere yönelik ülkemizdeki özel eğitim hizmet uygulamaları ve örnek ülke karşılaştırması”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 35/2, (2015), 115-146.
- ÖBHİK, Özel Barınma Hizmeti Veren Kurumlar ve Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, *Resmi Gazete* 28054 (14 Eylül 2011), Erişim 03 Kasım 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=652&MevzuatTur=4&MevzuatTertip=5>
- ÖEHY, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 30471 (07 Temmuz 2018), Erişim 03 Kasım 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Özsoy, Yahya. “Türkiye’de özel eğitim”, Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi, 24-28 Eylül. Ankara, 1990.

- Roid, Gale - Pomplun, Mark. “The stanford-binet intelligence scales, fifth edition”, *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues*, ed. Flanagan - P. L. Harrison, 1/249-268. New York City: The Guilford Press, 2012.
- Rossa, Carina. “The history of special education”, *Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration, Sciendo 23/1-2*, (2017), 209-227. DOI:10.1515/pepsi-2017-0011
- RPDHY, Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete 31213* (14 Ağustos 2020), Erişim 03 Kasım 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=34760&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Saygı, Musa. “Kuzey Kıbrıs’ta özel eğitim ve kaynaştırma”, *Milli Eğitim Dergisi 1/1*, (2007), 53-64.
- Scott, Sara - Mcneish, Di. *Leadership of special schools: issues and challenges*, England: Department of Education, 2013.
- Sibieta, Luke - Cottell, Josh. *Education policy responses across the UK to the pandemic*, Education Policy Institute, Epsom: Nuffield Foundation, 2020.
- Skipp, Amy - Hopwood, Vicky. *Special education during lockdown: Returning to schools and colleges in September*. ASK Research for Nuffield Foundation, 2020. <https://www.nuffieldfoundation.org/wp-content/uploads/2020/09/Special-schools-during-lockdown.pdf>.
- Sucuoğlu, Bülbin - Kargın, Tevhide *İlköğretim’de kaynaştırma uygulamaları yaklaşımlar - yöntemler - teknikler*, Ankara: Kök Yayıncılık, 2011.
- TDK, Türk Dil Kurumu. “Engelli”. Erişim 20 Eylül 2021, <https://sozluk.gov.tr/>
- Valentine, Phyllis Klein. *American Asylum for the Deaf: A first experiment in education, 1817-1880*, Doctoral Dissertations, AAI9423797. 1993.
- Warnock, Helen Mary. *Special educational needs*, Report of the Committee of Enquiry into the Education of Handicapped Children and Young People, London: Her Majesty’s Stationery Office, 1978.